

Krystian Heffner (UE Katowice)

Rozbieżne trendy ludnościowe na obszarach wiejskich i rosnące różnice w zagospodarowaniu przestrzeni wsi polskiej

Wprowadzenie

Na obszarach wiejskich od dłuższego czasu zachodzą wyraźnie dwukierunkowe, uwarunkowane geograficznie zmiany ludnościowe. Z jednej strony mają one związek z intensywną suburbanizacją, szczególnie w stosunkowo szerokim otoczeniu największych miast (metropolii) oraz ośrodków regionalnych, a nawet subregionalnych i niektórych centrów lokalnych. Procesy te skutkują wzrostem populacji wiejskiej w tych obszarach. Z drugiej strony, poza strefami bezpośredniego i pośredniego oddziaływania miast oraz strefami różnego rodzaju związków w miastami, funkcjonują obszary wiejskie charakteryzujące się pogłębiającymi się problemami rozwojowymi. Łącznie można nazwać je wiejskimi strefami peryferyzującymi się, a w części z nich ujawniają się charakterystyczne procesy marginalizacji.

Generalnie, stosunkowo niewielka jest liczba gmin wiejskich, w których następuje wyraźny stały wzrost (przyrost) liczby ludności (co najmniej od początku transformacji). Natomiast coraz liczniejsza jest grupa gmin wiejskich, w których wyraźnie występuje mniej lub bardziej trwała depopulacja. Spadek zaludnienia na obszarach wiejskich ma zwykle złożone przyczyny, w tym również o podłożu demograficznym. Jednak główne z nich wiążą się z edukacyjnym odpływem ludzi młodych, słabą dostępnością lokalnych, a przede wszystkim regionalnych rynków pracy, która skutkuje odpływem definitywnym oraz wynikają z problemów słabnącego sektora publicznego i permanentnych trudności gospodarczych. Wprawdzie przeważająca część obszarów wiejskich charakteryzuje się niewielkimi zmianami ludnościowymi w dłuższej perspektywie, ale w większości z gmin wiejskich mają one charakter spadkowy, co często inicjuje procesy marginalizacji.

Zmiany w zagospodarowaniu obszarów wiejskich rozumiane jako wzrost powierzchni zabudowanej (zajętej przez różne formy zainwestowania terenu) ogólnie biorąc idą w kierunku nieproporcjonalnie dużego przyrostu terenów zabudowanych na wsi. Gminy wiejskie, w których nastąpiło zmniejszenie się powierzchni zajętej przez zabudowę, są stosunkowo nieliczne, a ich cechami charakterystycznymi są długotrwała depopulacja oraz peryferyjne położenie w relacji do ośrodków wzrostu społeczno-gospodarczego (w sensie komunikacyjnym) w wymiarze krajowym, regionalnym, a także lokalnym.

Powstają coraz szersze strefy permanentnych trudności rozwojowych, w których nawet znacząca interwencja zewnętrzna (np. pomoc w ramach polityki spójności UE lub polityki rolnej UE) nie jest w stanie zmienić kierunku rozwoju tych obszarów (zob. ryc. 1).

Niestety procesom tym nie towarzyszy analogiczny spadek zainwestowania terenu i zmniejszenie się powierzchni zabudowanej. Miejscowości wiejskie nie stają się bardziej skupione, łatwiejsze do obsługi (również infrastrukturalnej i związanej z dostępem do usług sektora publicznego), wręcz przeciwnie ich zabudowa staje się coraz bardziej rozproszona, co zdecydowanie utrudnia zmianę w trendach rozwojowych tego typu wsi i całych struktur

lokalnych. Procesy „wylewania się” struktur miejskich na otaczające obszary wiejskie (suburbanizacja), skutkujące wzrostem ich zaludnienia, skutkują rosnącym rozproszeniem zabudowy i zainwestowania terenu, nieproporcjonalnie dużym w relacji do rzeczywistego przyrostu ludności. W strefach spadku zaludnienia (często znacznego) rozproszenie zabudowy również rośnie, co utrudnia znacząco możliwości wsparcia i uruchomienia procesów rozwoju wsi.

Ryc. 1

